

Kurumsallaşma, Gelenek ve Sürdürülebilirlik

Hediyetullah AYDENİZ*

Marmara İletişim Dergisi, Sayı: 24, Aralık 2015:

Modernleşme sürecimizin önemli bilgi üretim zemini ve bilgiyi dolaşıma sokan araçlardan birisi olan dergiler hem kültürel ve düşünce hayatımızda hem de akademik hayatımızda hâlâ kurumsallaşma sorunuyla mücadele ederek varlıklarını sürdürmeye çalışıyor. Dârülfünun bünyesinde 1917’de yayımlanmaya başlanan Türkiye’deki en uzun ömürlü sosyal bilimler dergisi olan İstanbul Sosyoloji Dergisi dahil asırlık kurumsallaşmış dergilerden mahrumuz. 1950 yılından bu yana Gazetecilik Enstitüsü’nün kurulmasıyla akademi bünyesine dahil olan medya ve iletişim alanındaki dergiciliğin tarihi, 1960 yılında birkaç sayı çıkan İstanbul Üniversitesi Gazetecilik Enstitüsü’nün yayımladığı Yıllık dikkate alındığında yarım asrı aşan bir geçmişe sahip. Nicel değilse de nitel boyutta kurumsallaşma ve özgün bilgi üretimi sorunu ve meydan okumasıyla karşı karşıya olan Türkiye’deki medya ve iletişim çalışmaları alanındaki akademik dergiler, Cemil Meriç’in ifadesiyle “bir zekalar topluluğunun yankısı ve bir neslin vasiyetnamesi” mesajı olarak önemli rol ve işlev üstlenebilecek imkâna sahiptirler. Bu çerçevede önemli bir zemin olarak gördüğümüz Marmara İletişim Dergisi’ni, Türkiye’deki ve dünyadaki iletişim akademiasının imkân ve potansiyelinden azami düzeyde istifade ederek Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi’nin kolektif bir çalışması ve akademik çıktısı olarak görmekteyiz. Her boyutuyla dergiyi daha ileri noktalara taşıma hedefiyle, küresel ve bölgesel boyutları ihmal etmeden, güncel ile kalıcı olanın dengesini gözeterek dergimizde gündeme alınacak konuların odağında, çok boyutlu olarak Türkiye yer alacaktır. (s.V).

Editörlüğümde çıkan Marmara İletişim Dergisi’nin ilk sayısında ortaya konulan bu konumlandırma ile Editörden yazısının son paragrafında şu hedefi de kayda geçirmiştik:

Ulusal ve uluslararası akademik indekslerde taranacak şekilde alt yapısını tamamlamak üzere olan Marmara İletişim Dergisi, akademik niteliğine ve bilgi üretimine katkı sunacak ulusal ve uluslararası düzeyde yeni isimlerle kurullarını güçlendirmektedir. Derginin yayın periyodunun korunması ve her açıdan nitelikli yayınların yapılması esas olacaktır. (s.VII)

* Baş Editör, Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi; Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, haydeniz@marmara.edu.tr.

Aslında Haziran 2016'da yayımlanan ancak periyodunda eksik sayı olduğu için Aralık 2015 olarak tarihlenecek 24. sayımızda belirlenen bu hedefler çerçevesinde medya ve iletişim çalışmaları boyutuyla “küresel, bölgesel, toplumsal ve bireysel düzeylerde günümüzün en büyük insani krizlerinden birisinin çözümüne katkı sunma” ümidiyle iki sayıda *Mülteciler ve Medya* (Aralık 2015, Haziran 2016) meselesi ele alındı. Aynı noktadan hareketle kurumsallaşma, habercilik eğitimi ve uluslararası habercilik düzeni içerisinde Türkiye'nin ihtiyacını karşılayacak şekilde nitelikli haber üretimi ve dağıtımını meselesini gündeme alan “Türkiye’de Habercilik” temalı 26. sayımız da Aralık 2016'da aynı yayımlandı. 2017 yılındaki iki sayıda ise “savaşlar, çatışmalar, terör olayları, insani krizler ve toplumsal gerilimleri şiddetin medyadaki yansımaları ve medyatik şiddetin toplumsal etkisini” medya ve iletişim çalışmaları boyutuyla ele aldık.

Yukarıda ifade edilen konumlandırma ve belirlenen hedef çerçevesinde “mülteciler, habercilik ve şiddet” olgusunu odağına alan beş sayılık yayımla ulusal ve uluslararası dizinlerde taranmayı getiren planlamayı da dergi yayıncılığına katkısı olur ümidiyle burada not etmek yerinde olacaktır. 30 Ekim 2015'teki ilk dergi toplantımızda editör yardımcıları Yenal Göksun, Süheyla Nil Mustafa ve Ahmet Güven'in katılımıyla Marmara İletişim Dergisi'nin o zamanki durum tespiti ve gelecek projeksiyonunun hazırlıkları yapılarak 12.11.2015'da yapılan ilk yayın kurulu toplantısına sunulan rapor, bir yol haritası olarak kabul edildi. Bu yol haritasının ana çerçevesi şu şekilde hazırlanmıştır:

MARMARA İLETİŞİM DERGİSİ (KASIM 2015)

HEDEFLERİMİZ

- Yayımlar periyodunun aksatmaksızın korunması
- Tematik sayılarla yayına devam edilmesi
- Gerektiğinde tema dışında makalelerin de değerlendirilmesi
- Güçlendirilmiş kurullarla niteliğin artırılması
- Derginin ulusal ve uluslararası indekslerce taranması
- Basım sonrası derginin akademik gündeme taşınması

a. Hazırlık Süreci

- Ciddi ön hazırlık ve istişareye dayalı tema belirlenimi
- Öz, kapsayıcı ve anlaşılabilir bir dille hazırlanmış yazı çağrısı
- Vakitlice tüm mecralarda yazı çağrısının dolaşıma sokulması
- Yazarlarla düzenli bir iletişimin sağlanması ve sürdürülmesi
- TÜBİTAK Dergi Park Sistemi'nin aktif kullanılması
- Niteliği merkeze alan hakemlik öncesi editöryal değerlendirme
- Nitelikli hakemlerin tercihi ve takibi
- Atıf sistemi ve dil açısından metinlerin düzenlenmesi ve redaksiyon
- Okumayı kolaylaştıran ve estetiği olan bir tasarım
- Basım sürecinin sorunsuz tamamlanması
- Dağıtım listesinin güncellenmesi ve kargo gönderiminin takibi

b. Kurullar

- Yenilenerek güçlendirilmiş kurullar
- Sembolik değil aktif katılımın esas alınması
- İstişare mekanizmasının oluşturulması ve uygulanması (yılda en az iki defa danışma kurulunun toplantıya çağırılması gibi)

c. İndeksler

- Ulusal ve uluslararası indekslerce taranma hedefiyle çalışmalar başlatılmıştır.
- Öncelikle hedef, mümkün olan en kısa sürede TÜBİTAK ULAKBİM tarafından kabulün sağlanması

d. Gündemleştirme

- Basımı yapılan her sayı sonrasında derginin merkezi temasıyla ilgili bir akademik toplantının gerçekleştirilmesi
- Bu etkinlik fakültemizde yapılabileceği gibi fakülte dışında da gerçekleştirilebilir.
- Geleneksel ve dijital medyada haberleştirme

Bu planın çerçevesinde 2015-2017 arasındaki gösterilen özverili çabalarla kurumsallaşma açısından önemli bir aşama kaydeden Marmara İletişim Dergisi, 2017 Aralık itibariyle ULRICH Global Serials Directory, EBSCO, Directory of Open Access (DOAJ), ULAKBİM Sosyal ve Beşeri Bilimler Veri Tabanı (SBVT)-TR Dizini ve Web of Science-Emerging Sources Citation Index (ESCI) tarafından kabul almıştır. Bu süreçte emeği geçen yayın ve danışma kurullarımıza, herhangi bir indekste taranmamasına rağmen akademik çalışmalarını dergimize gönderen araştırmacılara/yazarlara ve bu yayınları değerlendirerek yayımlanma sürecinin belirleyici aktörü olan hakemlerimize, mesai mefhumunu unutarak özverili çalışan editör yardımcılarımıza ve musahhihlerimize, idari süreçleri bizler için kolaylaştıran başta dekanlarımız olmak üzere tasarım ve basım süreçlerinin koordinasyonunu yürüten üniversitemizin yayınevi çalışanlarına teşekkür ediyoruz. Bu teşekkürle beraber bu sürecin başlatılmasına gönüllü olarak katılan ve başarılı bir şekilde sürdürülmesinde belirleyici olan Dr. Yenal Göksun, Dr. Süheyla Nil Mustafa, Dr. Ahmet Güven ve doktorant Seher Midilli (Büyükbaş), bu derginin hafızasında ve tarihinde teşekkürle yerlerini almışlardır. Bu süreçte fakültemiz personeli olmamasına rağmen gönüllü olarak tasarım desteği aldığımız ve sonrasında da akademik kadroda aramıza katılan Arş. Gör. Oğuz Gülleb ile musahhihlerimiz Dr. Yalçın Lüleci, Arş. Gör. Deniz Kurban ve Doç. Dr. Alparslan Nas'ın değerli katkısı olmadan bu süreç tamamlanamazdı.

Kurumsallaşma açısından önemli başarıların elde edildiği, ulusal ve uluslararası indeksler tarafından kabulünün de sağlandığı bir noktada, Marmara Üniversitesi yönetiminin 2018 yılı başlarında akademik dergilerin yeniden yapılandırılmasıyla ilgili rektörlük düzeyinde aldığı bir karar doğrultusunda Marmara İletişim Dergisi, 2018 Haziran ayında yayımlanan 29. sayısından itibaren ismini değiştirmek zorunda kalmıştır. Bu tarihten itibaren dergimiz, Türkiye İletişim

Araştırmaları Dergisi (*Turkish Review of Communication Studies-TURCOM*) adıyla yayın hayatını sürdürmektedir. Kurumsal sürekliliği belli düzeyde kesintiye yol açan isim değişikliği, TR Dizin başta olmak üzere diğer indeks süreçlerini Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi ismiyle de yeniden yürütmeyi gerektirmiştir. Bu süreçte de Arş. Gülen Sönmez, Arş. Gör. Damla Karşu Cesur, Arş. Gör. Fatmanur Demir, Arş. Gör. Yasin Aydınlik isimlerini teşekkürle derginin hafızasında kayda geçirip yâdetmek gerekir. İsim değişikliği sonrasındaki sürecin tamamlanmasıyla beraber TR Dizin ve uluslararası atıf indeksi olarak da ESCI'den alınan kabul sonrasında dergi künyesinde yer alan ulusal hakemli dergi tanımlaması uluslararası hakemli dergi olarak değiştirilmiş ve genişletilmiş İngilizce özet (extended abstract) yayınına geçilmiştir.

Derginin kurumsallaşma sürecinde not edilmeye değer bir akademik faaliyeti de 2015 yılındaki yol haritamızda yer alan “gündemleştirme” hedefi çerçevesinde Mülteciler ve Medya-1, Mülteciler ve Medya-2, Türkiye’de Habercilik ile Medya ve Şiddet temaları çerçevesinde dört panelin gerçekleştirilmesidir. Ayrıca genç akademisyen adaylarını teşvik etmek ve desteklemek amacıyla ilki sempozyum olarak 2014’de düzenlenen ve kongre olarak da 2017 yılında devam ettirilen Marmara Lisansüstü İletişim Öğrencileri Kongresi de Marmara İletişim Dergisi ve Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi’nin editöryal kadrosunun koordinasyonunda ve yürütücülüğünde üç yıl (2017, 2018 ve 2019) düzenlenerek tamamlanmıştır. Özellikle kongre ve panel süreçlerinde görev alan Dr. Yusuf Ziya Gökçek, Arş. Gör. Ömer Faruk Özcan, Dr. Süheyla Nil Mustafa, Arş. Gör. Seher Midilli, Arş. Gör. Oğuz Gülleb, Arş. Gör. Fatmanur Demir, Arş. Gör. Damla Karşu Cesur ve Arş. Gör. Ufuk Özden, akademik açıdan kıymetli bu etkinlikler için teşekkürü hak ediyorlar.

2018 Haziran ayında başvuruda bulunduğumuz Scopus indeks başvurusu, genel olarak derginin ismi, İngilizce metinlerin dil düzeyi ve standardı ile atıfların azlığı şeklinde üç başlıkta toplanabilecek gerekçelerle olumsuz sonuçlanmıştır. Bu durum, yaklaşık dört yıllık hazırlık ve iki yıllık da indeks değerlendirme sürecinde verilen emeklerin karşılığının alınamaması açısından üzücü olmakla birlikte derginin eksiklerinin görülmesi ve hızla iyileştirilmesi adına yeniden bir planlama, güçlendirilmiş ve yenilenmiş editöryal kurullar ile gerekli olan her noktada kurumsal hazırlığa da bir davettir.

2020 yılı itibariyle hem ulusal hem de uluslararası düzeyde kurumsallaşmasını büyük oranda tamamlayarak periyodunda aksama olmaksızın akademik ve entelektüel hayata katkı sunmaya devam eden, Türkiye’deki iletişim dergileri arasında ESCI’de taranan üç dergiden birisi olan Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi, medya ve iletişim çalışmaları alanında nitelikli ve güçlü bir bilgi üretim zemini olarak varlığını korumaya gayret ederken Scopus ve SSCI hedefiyle birincil indekslere girmeyi de sağlayacak şekilde bir kurumsal yenilenmeyi stratejik hedef olarak hayata geçirmelidir. Bu çerçevede yayın hayatının ikinci çeyrek yüzyılında dergimiz, Türkiye ve dünyadaki iletişim akademiasının imkân ve potansiyelinden azami düzeyde istifade ederek Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi’nin kolektif bir çalışması olarak yeni kuşağın nitelikli katkısı ile yayın hayatına devam edeceğini bir ümit, beklenti ve bir kuşağın vasiyeti olarak kayda geçirmeyi gerekli görüyorum.

Editör olarak görevi devraldığım Ekim 2015 tarihinden itibaren birlikte çalıştığım ve editöryal tüm süreçlerin sorumluluğunu birlikte üstlendiğim meslektaşlarımla isimlerinin anılmasını hem kurumsal hafıza hem de kişisel sorumluluk açısından önemli buluyorum: Dr. Ahmet Güven, Dr. Süheyla Nil Mustafa, Dr. Yenal Göksun, Dr. Yalçın Lüleci, Doç. Dr. Alparslan Nas, Arş. Gör. Deniz Kurban, Arş. Gör. Seher Midilli, Arş. Gör. Gülen Sönmez, Arş. Gör. Yasin Aydınlik, Arş. Gör. Fatmanur Demir, Dr. Dilara Bostan, Dr. Mesut Bostan, Arş. Gör. Damla Karşu Cesur, Arş. Gör. Ufuk Özden, Dr. Ergün Köksoy, Doç. Dr. Haldun Narmanlıoğlu, Dr. Yusuf Ziya Gökçek, Dr. Ali Mınarlı. Doğrudan editöryal ekipte yer almasalar da ihtiyaç halinde editöryal katkılarını esirgemeyen Dr. Samet Kavoglu, Dr. Sinem Güdüm, Dr. Serkan Bayrakçı, Arş. Gör. Muhammed Akif Albayrak, Arş. Gör. Eyüp Al ve doktorant Ali Hasan Hamut'un isimlerini de teşekkürle not etmek gerekir.

Duyduğum ihtiyaç ve hissettiğim sorumluluktan hareketle “kurumsallaşma, gelenek ve sürdürülebilirlik” kavramlarının hatırlattığı bir gereklilik olarak bu notları kayıt olarak buraya bırakmış oluyorum. Bu çerçevede de üzerinde konuşulması, tartışılması ve araştırmalara konu olmasını ümit ettiğim bir konu/mesele ile kurumsallaşma, gelenek ve sürdürülebilirlik meselesini noktalamış olayım.

İlk Türkçe gazete olan Vakayi-i Mısıriyye'nin 1828 tarihli ilk sayısının Mukaddimesi'nde (Başyazı) *akıl sahiplerinin gönül aynalarını aydınlat[mak]* (nûr-âver-i mir'ât-ı kulüb-ı ulî'l-elbâb), zamanın ruhunu kavramak (mizâc-ı vakte vâkıf olma) ve olup biteni hakkı ile bilmek (keyfiyet-i hâle ârif olma) üzerinden gazete ele alınır. 1831'de Payitaht İstanbul'da çıkan ilk Türkçe süreli yayın olan Takvimi-i Vekayi'de ise bu yeni aracın, “fenn-i celil” olarak nitelendirilen tarih ilminin yeni bir formu ve imkânı olarak konumlandırıldığını görmekteyiz. Burada da karşımıza çıkan kavramlar ve terkipler, gazetenin ötesinde matbuat ve medya ile ilişkilendirilen anlamlar ve tartışmalar düşünüldüğünde sosyo-kültürel ve entelektüel hafızamızda bir tarihsel sürekliliğe işaret ediyor: *'âlemde vukû' bulan ahvâli vaktu zamanıyla zabt u beyân etmek, seleften halefe hisse alacak bir yâdigar bırakmak, kişi bilmediğinin düşmanıdır kaidesi (el-mer'u 'addün velemmâ cehlühü) hakikat ve aslını bilmek, bir suret-i hasene, esbâb-ı hakikiyye ve icâbât-ı zarûriyyesini beyân, halka tefhîm olunması, vâki'n hilâfı havâdis-i şuyû'yla düştükleri ıztıraptan kurtulmak.*

Aslında modernleşme kavramıyla ifade edilen son iki yüz yıllık tarihsel tecrübemiz, bir tür “bilgi” probleminin odağında olduğu bir arayıştır. Buradan hareketle bir ihtiyaç ve temel bir arayış olarak kodlanan zamanın ruhunu-mizacını-karakterini kavramak ve olup biteni hakkıyla bilme üzerinde medyaya yüklediğimiz anlamın bilgi ve sistematik bilgi boyutunun en önemli zeminlerinden birisinin dergiler olduğu açıktır. Modernleşme sürecimizin önemli bilgi üretim zemini ve bilgiyi dolaşıma sokan araçlardan birisi olan dergiler hem kültürel ve düşünce hayatımızda hem de akademik hayatımızda hâlâ kurumsallaşma sorunuyla mücadele ederek varlıklarını sürdürmeye çalışıyorlar. Modernleşme tecrübemiz bağlamında dergiye ve dergiciliğe yüklenen anlam ile akademi dergiciliğinin bilgi, bilim ve entelektüel üretimin zemini ve aracı olmasının imkânları ve zaafı üzerine düşünmenin de sınırlı kaldığı söylenebilir. Akademik kariyer süreçlerini aşmak, entelektüel ve toplumsal ortamı oluşturan zeminlerde varolabilmek, baş döndürücü hızla akan

gündeme not düşmek gibi kaygılar, dergi veya gazeteye “makale” yetiştirme, yazılan metinleri yayımlatan “ilişki ağı”na girme çabaları da bu bağlamda hatırlanabilir. Nitelikli bir zihin ve yılların birikimini taşıyan entelektüeller, uzun soluklu üretilebilecek “Eser”lere zaman ayır(a) mamaktadırlar. Dergilerde yayımlanan makalelerin derlendiği kitaplar, entelektüellerimizin en çok sahip olduğu eserlerdir.

Zamanın ruhunu kavrama ve olup biteni hakkıyla bilmenin ötesinde iki yüz yılı aşan arayışın bir parçası olarak bilgi üretme, düşünce ortaya koyma, yerleşik düzenin sorunlarıyla hesaplaşma, alternatif yaklaşımlar geliştirebilmeye talip olma ve bunları gerçekleştirmede gösterilen entelektüel performans aslında Türkiye’deki dergiciliği de belirliyor. Küresel düzeyde yaşanan altüst oluşlara paralel olarak tasvir, açıklama, anlama ve anlamlandırmayı kapsayan bir entelektüel-zihni uğraş ve mevcut sorunlara ilişkin kuşatıcı bir düşünce ortaya koyma meselesi, dergi ve benzeri taşıyıcı araçların sürekliliğini de niteliğini de belirleyen asıl meydan okumadır.

Entelektüel ve düşünce arayışı ile bilimsel çalışmalar ve araştırmalar arasındaki ilişki ve etkileşimi güçlendirecek arayışların bir boyutu da akademik dergiciliğin bu yönde geliştirilmesi ve yeni formlarla entelektüel-düşünce arayışları ile bilimsel üretimi aynı zeminde buluşturabilmektir. Süreli yayıncılığın iç işleyişinin ve teknolojinin iyileştirilmesine indirgmeden bu meydan okumalar üzerinde düşünmenin ve tartışmanın önemli ve değerli olduğu açıktır. Bu çerçevede hızlı ve aceleci hüküm vermek yerine ciddiyetle tartışılmayı hak eden bu konuda bazı soruları gündeme taşımak yerinde olacaktır:

- Son iki yüz yıllık modernleşme deneyiminde zamanın ruhunu kavrama ve olan biteni hakkıyla bilmedeki arayışta Türkiye’nin durumu nedir?
- Türkiye’de akademik dergicilikle-entelektüel üretimin tıkanıklığı arasındaki ilişki nedir?
- Bilgi üretimi ile bu araçların ilişkisi, kronik bir soruna dönüşme tehlikesini taşımakta mıdır?
- Bilgi üretimi ile “üniversite” ve enformasyon/malumat üretimi ile “kitle iletişim araçları” arasındaki ilişkiler yumağı, eşleşmeleri, Türkiye’deki akademik ve entelektüel üretimin niteliğini belirlemede etkili midir, etkili ise bu etkinin boyutu nedir?
- Araç-amaç ilişkisinde, dergicilikte aracın amaca dönüşmesi sorunuyla karşı karşıya olabilir miyiz?
- Türkiye’nin akademik yayıncılık ve dergiciliğinde, *yazar/araştırmacı-editör-hakem* üçlüsünün müdahillliği ile *bilim* ve *düşünce* üretimi arasındaki ilişki nereye doğru gidiyor?

Kuruluşundan bu yana emeği geçen ve katkı sunan herkesi teşekkür ve hayırla anarken vefat edenlere Allah’tan rahmet, hayatta olanlara sağlık, iyilik ve uzun ömürler diliyorum.

Haziran 2020 sayımızda yer alan 15 makale ve üç değerlendirme yazısı ile karşlarına çıktığımız okurlarımıza iyi okumalar, ferah-feza günler diliyorum.